

بررسی دو الگوی منظر آئینی در شهرهای اسلامی و یهودی، نمونه موردی حرم شاه عبدالعظیم در شهر ری و خانه بت همیقداش در اورشلیم

تاریخ دریافت: ۹۸/۰۱/۱۲

تاریخ پذیرش: ۹۸/۰۲/۲۸

کد مقاله: ۸۳۳۳۹

اتابک صدرخردمند^{۱*}، لاله یزدان یار^۲

چکیده

تحقیق و پژوهش در مورد تاریخچه انواع نگاه‌ها و نگرش‌ها در طراحی شهری که در جهان انجام شده، به این نکته می‌رسیم که مذهب‌ها و دین‌ها، تأثیر شگرفی بر هندسه و طراحی حاکم بر شهر و توسعه شهرها داشته است. تأثیر مذهب و دین در رشد و توسعه شهر، ریشه در مهم بودن و اعتقادی که افراد جامعه بر مکان‌های مقدس دارند. ایجاد و ساخت یک بنای مقدس در محدوده شهر باعث جذب مردم به آن منطقه و به تبع آن باعث رشد و تمرکز سایر فعالیت‌ها و ساخت بناهای دیگر در اطراف آن بنا مقدس، و تجمع شغل‌های گوناگون در آن محل، که این امر باعث می‌شد با گذشت زمان، ساختار شهر در آن شکل بگیرد. با بررسی و تحقیق و مقایسه تحلیلی و تاریخی در شهرهای یهودی و اسلامی و کنکاش در مورد جایگاه مکان‌های مقدس در آن‌ها می‌شود به وضوح دید که دیدگاه‌ها در مورد مکان‌های مقدس در این دو دین و آئین متفاوت است و به راحتی تفاوت منظر آئینی که در مورد مکان‌های مقدس دارند، به وجود آن‌ها پی برد. این نگاه و تفکر، در منظر مکان مقدس نیز کاملاً مشهود است. در این مقاله ابتدا به نظر و دیدگاه نظریه پردازان در مورد ساختار شهر و جایگاه مکان مقدس در دو شهر یهودی و اسلامی پرداخته و سپس قیاس تطبیقی بین دو نمونه محل مقدس، حرم شاه عبدالعظیم در شهر ری، و خانه مقدس در اورشلیم انجام خواهد شد. در شهرهای اسلامی این نوع مکان‌های مقدس با اطراف خود در ارتباط بوده و باعث ایجاد فعالیت‌های شغلی بین مردم محل و افرادی که برای زیارت به آنجا می‌رفتند و باعث رشد و شکوفایی و رونق اقتصادی آن محل می‌شده است. در شهرهای یهودی که نمونه موردی در این مقاله شهر اورشلیم می‌باشد به شکل شهرهای اسلامی و مکان‌های مذهبی در آن شهرها نیستند، در شهر یهودی بنای مذهبی کاملاً بصورت مجزا از شهر و بدون ارتباط عینی و ذهنی با محل‌های اطراف خود است. این امر تا حدی پیشرفته است که باعث جدایی مکان مقدس و فعالیت‌های وابسته شده است.

واژگان کلیدی: اورشلیم، مکان زیارتی، ادیان، مذهب، توسعه مکان، شهرهای مذهبی

۱- دانشجوی دکتری معماری منظر، واحد بین الملل ارس، دانشگاه آزاد اسلامی، ایران (مسئول مکاتبات) atabak.sadr@yahoo.com

۲- دانشجوی دکتری معماری منظر، واحد بین الملل ارس، دانشگاه آزاد اسلامی، ایران

پدیده‌هایی که در جهان اطراف ما رخ می‌دهد اغلب عوامل جمعی و اجتماعی بسیاری دارند. این پدیده‌ها اگر رنگ و بوی مذهبی به خود بگیرد، معانی فرهنگی گوناگونی تولید می‌کند. آیین‌ها و مناسبت‌های مذهبی در میان ادیان، از ارزش و معنی برخوردار هستند، به همین علت جایگاه ویژه و مقدسی در نزد آن مردمان که دنباله‌رو ادیان خود هستند، دارند. شهر ری، به عنوان یکی از قدیمی‌ترین و سابقه تاریخی بسیار عمیق، در منطقه ۲۰ تهران و یکی از جنوبی‌ترین مناطق تهران می‌باشد. تاریخ پدید آمدن به زمان اقوام آریایی می‌رسد که از کلیه شهرهای ما وسیع‌تر بوده است. نمونه موردی بعدی در این مقاله شهر اورشلیم، شهری در دامنه جبال الخلیل و یکی از قدیمی‌ترین شهرهای جهان می‌باشد. این شهر از دیدگاه هر سه دین، ابراهیمی یهودیت، مسیحیت، و اسلام مقدس است. اورشلیم یکی از چهار شهر مقدس یهودیان محسوب می‌شود و در کنار شهرهای صفاد، حبرون و طبریه، محل سکونت بسیاری از دانشمندان مذهبی یهودی بوده است. در طول تاریخ، اورشلیم دست کم دوبار تخریب، ۲۳ بار محاصره، ۴۴ بار مورد تصرف و بازپس گیری و ۵۲ بار مورد هجوم قرار گرفته است. بت همیقداش به معنی خانه مقدس و معادل واژه عربی بیت المقدس می‌باشد. این محل مقدس مجموعه‌ای از معابد مقدس و اماکن مذهبی یهودیان است. هیکل سلیمان در کوه معبد را هم در بر می‌گیرد در شهر باستانی اورشلیم قرار داشته است. هیکل سلیمان یا هیکل مقدس (همیقداش هاریشون) یا پرستش‌گاه اورشلیم اولین معبد باستانی یهود بوده و ادعا شده که در اورشلیم واقع شده و اکنون ویران شده است. البته در کاوش‌های انجام شده، تا به حال اثری از آن پیدا نشده است. عده‌ای هم نیز منکر وجود تاریخی معبد در اورشلیم می‌باشند. در کتاب مقدس یهودیان عنوان هیکل برای این بنا به کار رفته است. به عقیده و باور یهودیان، معبد به دستور خدا و توسط سلیمان ساخته شده است. در زمان آبادی معبد بت همیقداش، کاهنان مسئول مراسم ترتیب دادن مراسم عبادی بودند که البته بر اساس مناسبت‌های مختلف سال ویژگی‌ها و دسته بندی‌هایی داشت بر اساس باور یهودیان سنگ بنا و پایه دیوار غربی (دیوار ندبه) هیکل سلیمان را پدر حضرت داود گذاشته است و از آنجایی که صف کنیه آن حضرت جاودانگی و پاستگی است، ساختار این دیوار همچنان از آسیب‌ها بلایای زمانه سالم مانده است. چنانچه در این رابطه در "رساله برگ" آمده: (داوید برای ساخت بت همیقداش پایه‌های آن را حفاری نموده است). یهودیان باور دارند که بت همیقداش آینده (معبد سوم) که انتظار آبادی آن را دارند ساخته شده و کامل آن آشکار شده و از آسمان می‌آید. در اکثر شهرها، مکان‌های مقدس به عنوان یک عنصر منظرین آیینی و هسته اصلی شهر فعالیت می‌کنند که توسعه و فعالیت‌های مردم در اطراف این محل‌ها و مکان‌ها مقدس اتفاق می‌افتد. فعالیت‌های مردم از قبیل زیارت کردن و آماده سازی زائران برای ورود به مکان‌های مقدس، موجب رونق گرفتن فضاهای پیرامونی مکان‌های مقدس شده است. مکان مقدس به مکانی اطلاق می‌شود که مردم در آن زیارت کنند و با پروردگار خود راز و نیاز کنند همانند مسجد، بقاع متبرک در دین اسلام و در دین یهودیت و معابد مقدس می‌باشد. در بسیاری از مقالات و تحقیق‌ها و پژوهش‌های خارج از کشور در مورد "منظر مقدس" فعالیت و تحقیق انجام داده‌اند، که نتیجه آن به عناصر طبیعی چون غارها در یک کوه و یا رودخانه‌ها اشاره شده که در اکثر ادیان هم نام برده شده است. نوع نگرش به این نوع مکان‌ها در دو دین اسلام و یهودیت باعث تمایز در ساختار منظر آئینی این دو شده است. در این مقاله در حالت کلی به جستجو، جهت بیان تفاوت مولفه‌های منظر مکان‌های مقدس در آئین یهودیت و اسلام پرداخته است.

۲- روش تحقیق

نوع تحقیق و پژوهش در این مقاله توصیفی - تحلیلی می‌باشد. ابتدا به دیدگاه‌های افراد سرشناس و کارشناس این امور اشاره شده است و دوم، به محل و جایگاه مکان‌های مقدس در دو شهر اسلامی و یهودی اشاره شده است با کمک گرفتن از پلان‌های تاریخی و منابع نوشتاری تاریخی موجود در کتاب‌ها و مقالات انجام شده است. دو نمونه مکان مذهبی، حرم شاه عبدالعظیم در شهر اسلامی و بت همیقداش در شهر یهودی که در این مقاله نام برده شده از لحاظ مختصات جغرافیایی و مختصات قرارگیری در شهر و میزان زائر پذیری و اهمیت این دو مکان برای افراد جامعه مورد بررسی و توجه قرار گرفته است.

۳- سوال پژوهش

در این مقاله به دنبال پاسخ دادن به این سوال است که هویت منظر آئینی محل‌های مقدس در شهر یهودی و اسلامی چه تفاوت‌هایی با هم دارند و مکان‌های مقدس به چه روش بر بافت پیرامون خود تأثیر می‌گذارند؟

۴- فرضیه

به گفته لیچ، نظریه پرداز آئینی، تمامی صور آئینی ارتباطی هستند. آئین‌ها همواره رفتارهای نمادینی در موقعیت‌های اجتماعی به شمار می‌آیند، بنابراین همواره گویا متونی هستند که نوشته شده‌اند تا قرائت شوند. هر چه باشد آئین همواره شیوه‌ای از گفتن است. هویت منظر شهرهای یهودی و اسلامی، متأثر از تفاوت باورهای مذهبی آن‌ها است. به واسطه تداوم این باورها، الگوی منظر

در مکان یابی مکان‌های مقدس در بافت شهر در سطوح مختلف به وجود آمده که نمود آن به طور مشخص در ارتباط مکان مقدس با پیرامون، و فعالیت‌های وابسته به آن قابل تأمل و تفکر است.

۵- جایگاه مکان‌های مقدس در شهر اسلامی

جسم اسلامی شهر، شهر و شهرسازی اسلامی جهانی که در آن، فرم معارض معنا و قالب مقابل محتوی نیست بلکه فرم صورت ظاهر معنا، و قالب منزل محتوا است. مصداق این حرف را می‌توان به طور کامل در نظریه‌ها و آرای متفکران و هنرشناسان اسلامی یافت. مثلاً بورکهارت در کتاب هنر اسلامی زبان و بیان ساخت دو شهر عنجر (در لبنان) و بغداد (در عراق) را با استناد به فرم‌های مستطیلی و دایره‌وار نمایشگر دو گونه شیوه زندگی و مهم‌تر دو شیوهی تصور افلاک می‌داند. او معتقد است شهر همواره تصویری است که از کل جهان، و شکل آن نمایشگر شیوه توجیه آنان از خویشتن در نسبت با کل جهان است. (موریس جیمز، ۱۳۹۴، ۲۴) پروفیسور نجم الدین بمانتیز در کتاب شهر اسلامی اعتقاد دارد اسلام برای شهرها مدل ارائه کرده است. وی می‌گوید در شهر اسلامی فضا با پیچ و خم‌های محافظ شهر به شکل فرم‌های مدور حلزونی یا اسپیرال است. وی در تحلیل شهر فاس که ژاک برک آن را شهر و مدینه‌ای به معنای واقعی کلمه می‌داند آن را دارای تمامی خصوصیات تشکیل دهنده یک شهر در اسلام می‌داند. پلان این شهر بصورت دوایر متحدالمركز است با مرکزیت مسجد و سپس مدرسه‌ها، کتابفروشی‌ها، محکمه قاضی آغاز و در اطراف شهر به سلاخ‌ها، دباغ‌ها و رنگرزان می‌رسد. از خصوصیات مهم شهر اسلامی، وحدت زندگی مادی و معنوی است که رابطه جدانشدنی با اقتصاد، سیاست و مذهب دارند. مکان مقدس در شهرهای اسلامی به صورت جزئی از یک کل در ساختار شهر ظاهر می‌شود. گرچه این جزء خود نقطه پیدایش و هسته اولیه آن کل بوده و همواره در تغییرات آن نقش اساسی داشته است. اموس راپاپورت مذهب را یکی از ارکان اصلی شهرهای اسلامی می‌داند. (شیخی، ۱۳۸۲، ۴۰) وی شهرهای اسلامی را به صورت مجموعه‌ای از محلات همگن و یکنواخت تعریف می‌کند که ساکنان آن‌ها به وسیله زبان، مذهب، شغل یا سابقه زندگی مشترک مرز خود را مشخص کرده‌اند. او ساختار محله‌ای شهر اسلامی را این طور تصور نموده است: هر محله، یک شهر کوچک با تمام خدمات مثل مسجد، حمام، نانوا، بازارچه و بازار بوده و عناصر و سازمان یافتگی آن مشابه کل شهر است. وحدت و یکپارچگی، برابری و توازن، از بنیان‌های اساسی در ساختار شهر اسلامی است. شهر اسلامی تبلور هم پیوندی عناصر شهری و عدم برتری وزنی یک عنصر نسبت به عنصر دیگر است. مکان مقدس نیز اگر چه در توسعه و گسترش شهر نقش اساسی دارد ولی در کنار عناصر دیگر، مانند بازار و محله به صورت همگن قرار گرفته است. بررسی‌های انجام شده در پلان و نقشه‌های تاریخی بسیاری از شهرهای اسلامی مانند مکه و مدینه، مکان‌های مقدس مانند مساجد و معابد و زیارت‌گاه‌ها در یک پلان کلی با بازار، و محل‌های اطراف خود قرار دارند. (Tange K, 1972)

تصویر ۱: مختصات قرارگیری مکان مقدس در دو شهر اسلامی سمت راست مکه مکرمه و سمت چپ شهر ری

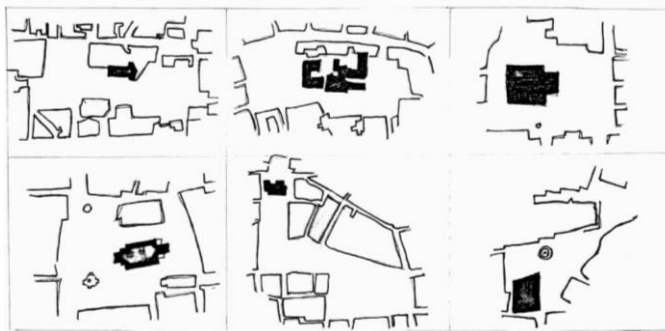
مأخذ: <https://rahyafteha.ir>

در شهرهای ایران مناظر مقدس، به صورت همگن و درهم تنیده با کاربری‌های اطراف خود است، بصورتی که دو مشخصه همگن بودن در عین مستقل بودن را تداعی می‌کند و نقش حیاتی در شکل‌گیری و توسعه یکپارچه بافت شهری دارند. در شهرها بافت شهر بگونه‌ای است که فضاها و محل کاربری‌های متفاوت شهری با تبعیت از مکان‌های مقدس توسعه پیدا می‌کنند با تبعیت از مکان مقدس محل تعاملات اجتماعی - آئینی است. (شیخی، ۱۳۸۲، ۶۵)

۶- جایگاه مکان‌های قدسی در شهرهای یهودی از دیدگاه صاحب نظران این امر

شهرهای مذهبی و قدیمی یهودی و حتی مسیحی‌ها اغلب دارای یک فرم و اجزای مشابه هم هستند. از مشخصه‌ها و اجزای تشکیل دهنده شهرهای یهودی می‌توان کلیساها، مراکز حکومتی، خیابان‌ها، بازار و سایر فضاهای تجاری نام برد. در شهرهای یهودی مکان‌های مقدس همچون معابد در محل‌های خاصی قرار دارد و بقیه ساختمان‌ها و فضاها شهر را تشکیل می‌دهند. تمامی شهرهای قرون وسطایی حداقل شامل یک فضای باز بودند که به عنوان بازار عمل می‌کنند. فضاهای عمومی و خصوصی شهر،

معمولاً از بازار انشعاب کرده‌اند، در نتیجه آن خیابان‌های اصلی شهر که از دروازه‌های شهر تا مرکز شهر کشیده شده است شکل گیری هویت دولت شهرهای قرون وسطی، بر پایه نیروهای اقتصادی، سیاسی و اجتماعی به گونه‌ای بوده است که عامل "تجارت و تولید" و "تسلط دین بر عقل" در چارچوب ساختار کالبدی - فضایی بازار و کلیسا نقش بسزایی در آن ایفا کرده و شکل شهر را با افزایش فعالیت‌های اجتماعی و نیاز به امنیت، به طراحی ارگانیک و اندام وار تبدیل می‌کند. (ایرقویی گرد، ۱۳۹۷، ۷) در شهرهای اسلامی، دارالحکومه، مسجد جامع و بازار ارتباطی ایدئولوژیک در کالبد شهری با هم پیدا می‌کنند، در حالی که ارتباط این سه عنصر شهری در شهرهای مسیحی مستقل و جدا از هم هستند.

تصویر ۲: چند نمونه مکان مقدس در شهرهای یهودی قبل از میلاد مسیح. مأخذ: موریس، ۱۳۹۴، ۱۰۸

۷- یافته‌های پژوهش

باورهای افراد در عناصر معماری و کالبد شهر تأثیر گذار است. اماکن مقدس به جهت مکان مهم هر شهر نشان دهنده چارچوب منظر شهرها هستند، با بررسی مکان‌های مقدس و نحوه ارتباط آن‌ها با فضای اطراف خود می‌توان عناصر ساختار منظرین آن‌ها را تدوین کرد. در این جهت، برای دقیق شدن در فرضیه مقاله در خصوص الگوی منظر در مکان‌یابی مکان‌های مقدس در شهر، دو مکان، حرم شاه عبدالعظیم در شهر ری و خانه مقدس (بت همیقداش) در اورشلیم را مورد تطبیق و مقایسه قرار می‌دهیم.

۸- حرم شاه عبدالعظیم در شهر ری

حرم شاه عبدالعظیم حسنی، محل دفن عبدالعظیم حسنی است که در شهر ری (در جنوب تهران) قرار دارد. این آرامگاه مربوط به دوره ایلخانی - دوره صفوی - دوره قاجار است. این اثر در تاریخ ۱۱ بهمن ۱۳۳۴ با شماره ثبت ۴۰۶ به عنوان یکی از آثار ملی ایران به ثبت رسیده است. بنای نخستین این آرامگاه را محمد پسر زید داعی علوی در نیمه دوم قرن سوم هجری قمری برابر با قرن نهم میلادی تعمیر اساسی کرد. درگاه اصلی ورودی آن که شامل آرامگاه قرار دارد به فرمان پادشاهان خاندان بویه و سپس با تلاش مجدالملک قمی ساخته شده است. بنای آرامگاه در بخش پایین چهار گوشه است که هر سوی آن حدود هشت متر است. (رشتی، ۱۳۹۲، ۵۵) در بالا مانند همه بناهای سلجوقی بر فراز چهار گوشه حرم چهار گوشوار یعنی چهار طاق مورب بنا کرده‌اند و بالاتر از آن یک هشت ضلعی و بر روی آن یک شانزده ضلعی ساخته‌اند. روی این شانزده ضلعی گنبد اصلی حرم ساخته شده است. تمام این بخش‌ها در درون آینه کاری شده است. صحن و ایوان‌ها از آثار دوره صفوی است. پوشش زرین گنبد به فرمان ناصرالدین شاه در سال ۱۲۷۰ هجری قمری برابر با ۱۸۳۵ میلادی انجام گرفته است. نمود حضور طبیعت به عنوان نماد پاکی در محدوده حرم بوده است. از گذشته‌های دور همواره پیرامون حرم شاه عبدالعظیم، فعالیت‌های جاری و روزمره مردم بوده است. (توئمی منصوری، ۱۳۸۵، ۲۱) دسترسی و باز شدن مکان مقدس به کوچه‌های اطراف و نبود سلسله مراتب معنایی، از دیگر مشخصه‌های ارتباط حرم با منظر پیرامون خود است. بدین معنا که حرم متصل به بافت و نسبت به زائران و مجاوران، ارتباط بی‌واسطه داشته است.

تصویر ۳: پیوند عناصر منظرین زیارت (راست) و امور روزمره (چپ) در بافت پیرامون حرم شاه عبدالعظیم

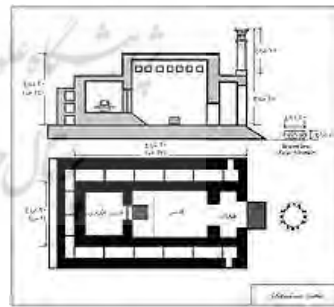
مأخذ: <https://www.chamedanmag.com>

۹- خانه مقدس (بت همیقداش)

معبد سلیمان به انگلیسی solomons temple بر اساس کتاب مقدس یهودیان و قرآن اولین معبد یهودی بوده است که در مجموعه پرستشگاه اورشلیم قرار داشته و ۵۸۷ سال قبل از میلاد بدست بخت النصر تخریب شده است. معبد سلیمان به نام‌های هیکل سلیمان یا هیکل مقدس هم شناخته می‌شود که به زبان عبری بیت همیقداش هاریشون است به معنی خانه مقدس اول یا بیت المقدس اول، گفته شده است زمان که قوم یهود متحد و تحت پادشاهی حضرت سلیمان بودند این معبد بنا شده است. بنابراین تصور می‌شود که ساخت آن باید به ۱ قرن قبل از میلاد بازگردد. (Routhenbuhler, 1998, 26). شهر قدیم اورشلیم در گذر زمان و ویرانی‌ها و ساخت و سازهای متعدد در زیر انبوهی از خاک و سنگ به عمق ۴۰ یا ۷۰ پا مدفون شده است و فقط قسمت کوچکی از اورشلیم قدیم به جا مانده است. معبد هیکل سلیمان روی صخره مقدس موری و بلندترین نقطه شهر بنا شده بود ولی در حال حاضر سطح معبد با سطح شهر یکسان شده است. هم اکنون مسجدا لاقصی و قبه الصخره در فلسطین بر روی همان تپه ساخته شده اند. (معماریان، همکاران، ۱۳۸۹)

درباره موقعیت مکانی دقیق معبد سلیمان سه احتمال متفاوت وجود دارد: صحن شمالی، محل فعلی قبه الصخره، صحن جنوبی بین مسجد الاقصی و صخره، که احتمال سوم قوی‌تر است و بنابراین امکان تجدید بنای هیکل سلیمان در محل باز کنار مسجد و بدون آسیب زدن به آن‌ها وجود خواهد داشت. به دلیل حساسیت‌های مذهبی که در مورد این معبد وجود دارد کاوش‌ها و حفاری‌های باستان‌شناسی زیادی در محوطه مسجد الاقصی انجام شده است. بر اساس نوشته‌های کتاب سفر ملوک اول و برخی بخش‌های سفر حزقیال آمده است، شما با یک معبد سوری که مشابه معبد سلیمان است روبه‌رو می‌شوید. ساختمان معابد به شکلی خاص در شامات و اواسط هزاره اول و دوم قبل از میلاد رواج زیادی داشته است. حفاری‌هایی که انجام شده بیش از ۲۰ معبد با یک نقشه مشابه در مکان‌های مختلف را نشان می‌دهد. این مکان‌ها عبارتند از حوض العاصی شمالی، تل الطعیات و الا لاخ. عین دارا در شمال غرب حلب، کرکمیش در بالای فرات یا بالایی، مجدو و حاصور و شکیم در بیت شال فلسطین دو معبدی که در تل الطعیات و عین دارا قرار گرفته‌اند بیشترین شباهت به معبد سلیمان را دارند. یکی از باستان‌شناسان فلسطینی به نام معاویه ابراهیم گفته است که بر اساس حفاری‌های انجام شده نتوانسته‌اند چیزی در مورد معبد سلیمان پیدا کنند. (خرم رویی، همکاران، ۱۳۹۸)

در سال ۱۹۹۲، هیرتسوگ، باستان‌شناس و استاد دانشگاه تل آویو در مقاله‌ای که روزنامه هآرتس منتشر کرد، گفته بود، همه حفاری‌هایی که بر اساس نوشته‌های تورات، در اسرائیل برای یافتن معبد سلیمان انجام شده، نا امید کننده بوده و نتوانستند چیزی پیدا کنند. در تورات توصیفات زیادی در مورد پادشاهی داود و سلیمان و وسعت سرزمین و حکومتشان گفته شده است ولی با توجه به حفاری‌هایی که انجام دادیم باید بگویم در بهترین حالت یک حکومت قبیله‌ای کوچک بوده است. به گفته اسرائیل فنکشتاین، مسئول بخش باستان‌شناسی دانشگاه تل آویو، در حفاری‌های انجام شده، آثار بسیار ناچیزی بدست آمده است و تقریباً بدون هیچ نتیجه‌ای بوده است و شاید بتوان گفت بر اساس حفاری‌هایی که انجام داده‌ایم، معبد سلیمان اصلاً وجود نداشته است و نتوانستیم بر اساس سخنان تورات چیزی پیدا کنیم. (Jacques, D. 1995, 93)

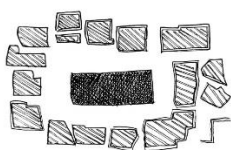
تصویر ۴: پلان خانه مقدس (بت همیقداش) و نمای کلی و بافت پیرامونی آن در اورشلیم

مأخذ: <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/fa>

۱۰- مقایسه دو الگوی منظر مقدس در شهرهای اسلامی و یهودی

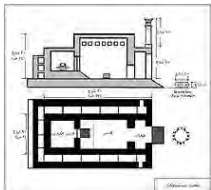
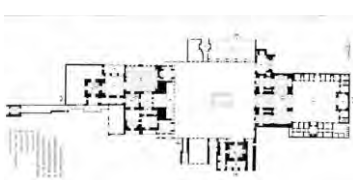

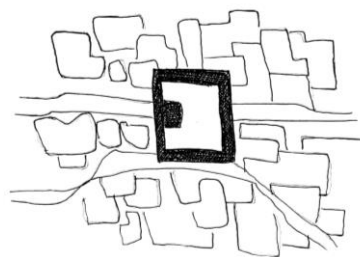
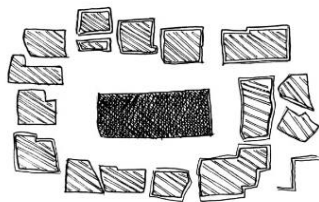
تصویر ۵: حرم شاه عبدالعظیم سمت (راست) در دهه نود شمسی و محیط پیرامون حرم در سمت (چپ) در دهه چهل شمسی
 مأخذ: <https://www.alibaba.ir>

تصویر ۶: معبد بت همیقداش در اورشلیم و بافت پیرامونی آن در سمت (چپ)
 مأخذ: www.encrypted-tbn0.gstatic.com

جدول ۱: بررسی تطبیقی تصاویر، مأخذ: نگارنده

بت همیقراش	شاه عبدالعظیم	
		نمای کلی
		ارتباطات با محیط پیرامون
		فضا، پرسپکتیو
		پلان

تصویر ۷: تعبیر ترسیمی آگوهای منظر مکان مقدس در شهرهای یهودی در سمت (راست) و شهرهای اسلامی در سمت (چپ) مأخذ: نگارنده

جدول ۲: تطبیق بافت شهرهای یهودی و اسلامی و مختصات قرارگیری مکان‌های مقدس در این شهرها

ردیف	مولفه‌ها	خانه مقدس	شاه عبدالعظیم
۱	مرکز محور بودن مکان مقدس	مکان مقدس در وسط قرار گرفته و فضاها کاربری‌های دیگر در اطراف است	مسجد جزئی از مسیر است در این حالت زائر در مسیر به مقصد می‌رسد
۲	هویت منظر مکان مقدسی	مکان مقدس بر پیرامون خود حاکم است. حالت دوقطبی ایجاد می‌کند. فضای قدسی در ذهن مخاطب دارای یک قداست است.	فضای مقدس در محل پیرامون خود حاکم است
۳	هندسه مکان زیارتی	هندسه مستطیل شکل بدون توسعه و گسترش	هندسه به شکل مرتب است و کاملاً خوانا
۴	نمود طبیعت در منظرسازی	در ورودی مکان به مشابه صحن در امکان مقدس اسلامی هرم استفاده از عناصر طبیعی مانند آب	حیاط در مکان مقدس به عنوان فضای تفریحی و عبادی و استفاده از گیاهان و گل
۵	شکل‌گیری فعالیت‌های مردمی	اغلب بدون فعالیت‌های حاشیه‌ای	در پیرامون مکان مقدس مردم مشغول فعالیت‌های روزمره
۶	سلسله مراتب دسترسی	دسترسی مجزا دارد و خود را از اجزای شهر مجزا می‌کند	بدون سلسله مراتب و قرار داشتن در کنار عناصر دیگر شهر
۷	نحوه توسعه و گسترش فضاها	توسعه بافت به صورت منفصل	توسعه بافت به صورت متصل

جدول ۳: تطبیق خانه‌ها و محل‌های اطراف مکان‌های مقدس در شهرهای اسلامی و یهودی

محل‌ات	مکان مذهبی اسلامی	مکان مذهبی یهودی
نوع بافت	بافت متمرکز با میدان و فضای عمومی و آزاد همانند تکیه و حسینیه‌ها	بافت متراکم با کمترین فاصله بین خانه‌های مستقل - فضای باز عمومی وجود ندارد
مفصل فضا	مفصل روباز حیاط و مفصل راهرویی مابین اتاق‌ها و مفصل منتظم هشتی	فقط مفصل روباز حیاط
همسایگی	تعرض نکردن به حریم همسایه، عموماً لبه بام بلند، نبود پنجره رو به کوچه	تعرض نکردن به حریم همسایه‌ها، بام‌ها دارای لبه کوتاه، نبود پنجره رو به کوچه
الگوی نما	آجرکاری با هندسه تجریدی، رنگ‌های همساز با طبیعت	کاه گل ساده، رنگ‌های همساز با طبیعت

۱۱- نتیجه‌گیری

با بررسی نقشه شهرهای اسلامی و یهودی ما به این نتیجه می‌رسیم که مهم‌ترین تمایز در دو شهر اسلامی و یهودی نحوه ارتباط عناصر قدسی با محیط پیرامون خود می‌باشد. در شهرهای اسلامی مکان‌های مقدس در ارتباط با بافت و ایجاد همبستگی و عملکردی با محیط خود می‌باشد و به دلیل مقدس بودن مکان با اطراف خود فاصله و حریم ندارد و در عین حال مخاطب خود را جزئی از هویت منظر خود می‌داند. در مکان مقدس شهرهای اسلامی، امور روزمره اعم از تفریح و خرید و ارتباطات بین مردم نیز انجام می‌گیرد. اما در شهرهای یهودی، مکان‌های مقدس همانند شهرهای اسلامی نیست و دارای قداست ویژه و خاص است. توسعه بافت پیرامونی به صورت منفصل بوده و زیارت افراد به صورت مفرد و تنها و به دور از فعالیت‌های اجتماعی و روزمره صورت می‌گیرد. در شهرهای یهودی مرکزیت شهر بر پایه و محوریت مکان مقدس نیست بلکه محوریت و مرکزیت شهر بر اساس مراکز خرید (بازارها و خیابان‌ها) بوده است.

منابع

۱. موریس، جیمز، (۱۳۹۴). تاریخ شکل شهر تا انقلاب صنعتی. چاپ چهاردهم. ترجمه: راضیه رضازاده، تهران: دانشگاه علم و صنعت.
۲. شیخی. (۱۳۸۲). ساختار محله ای شهر در سرزمین‌های اسلامی. علوم اجتماعی، ۱۰(۲۲)، ۳۶-۶۸.
۳. ابر قویی گرد، حمیده، صابونچی، پریچهر و فرزین احمد علی. (۱۳۹۷). بازخوانی نقش مناظر آیینی در هویت بخشی به شهرهای ایرانی. باغ نظر، ۱۵ (۶۵)، ۵ - ۱۲.
۴. رشتی، بهاره، تصرف بیت المقدس در جنگ اول صلیبی، نشریه تاریخ پژوهی، پاییز ۱۳۹۲، شماره ۵۶.
۵. تقدس بیت المقدس در اسلام، توثقی منصوری، امیر حسین، نشریه پانزده خرداد، زمستان ۱۳۸۵، شماره ۱۰.
۶. غلام حسین معماریان، سید مجید هاشمی طغرالجردی، حسام کمالی پور، تأثیر فرهنگی دینی بر شکل گیری خانه: مقایسه تطبیقی خانه در مجله مسلمانان، زرتشتیان و یهودیان کرمان، فصلنامه تحقیقات فرهنگی، دوره سوم، شماره ۲، تابستان ۱۳۸۹، ص ۱-۲۵.
۷. ریحانه خرم رویی، امین ماهان، احمد علی فرزین، تبیین مفهوم منظر آیینی و بررسی جلوه‌های تبلور آن، پایگاه مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی، ۱۳۹۸، شماره ۳۸.
8. Jacques, D. (1995). The Rise of cultural landscape international Journal of Heritage studies, 1(2),91-101.
9. Routhenbuhler. (1998). Ritual commication. London: sagepulali cations.
10. Tange K. Ishimoto Y. and Gropius W. (1972) Katsura: Tradition and Creation in Japanese Architecture , yah university Press: New Haven.
11. <https://www.parsi.wiki/fa>
12. <https://www.beytoote.com>
13. <https://www.beytoote.com>
14. <https://www.beytoote.com>
15. <https://ichef.bbci.co.uk>
16. <https://ichef.bbci.co.uk>
17. <https://rahyafteha.ir>
18. <http://hajj.ir>
19. <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons>
20. <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/fa>
21. <https://files.virgool.io>
22. <https://api.iranroute.com>
23. <https://memarimarket.com>
24. <https://irannihon.com>
25. <https://www.chamedanmag.com>
26. <https://upload.wikimedia.org/wikipedia>
27. <https://www.alibaba.ir>
28. <https://www.chamedanmag.com>
29. <https://bia2safa.net>
30. <https://behro.co>
31. <https://upload.wikimedia.org>
32. <https://encrypted-tbn0.gstatic.com>